

Jerzy Runge

Uniwersytet Śląski
Wydział Nauk o Ziemi
Katedra Geografii Ekonomicznej
jerzy.runge@us.edu.pl

REGIONALNE I LOKALNE KONSEKWENCJE WSPÓŁCZESNYCH PRZEMIAN DEMOGRAFICZNYCH POLSKI – ELEMENTY METODOLOGII BADAŃ. PRZYKŁAD WOJEWÓDZTWA ŚLĄSKIEGO

Streszczenie: Odnotowywane współcześnie przemiany ludnościowe stanowią istotny problem nie tylko z poznawczego punktu widzenia. Biorąc pod uwagę zmodyfikowany model przestrzeni społecznej B. Jałowieckiego i M.S. Szczepańskiego [2002], należy podkreślić, iż etap diagnozy stanowi w nim jedynie punkt wyjścia do praktycznych działań łagodzących bądź przeciwdziałających negatywnym zjawiskom. Za Autorami należy przyjąć cztery następujące po sobie etapy postępowania: a) uświadomienie istoty problemu, b) sformułowanie celów działań, c) wartościowanie i hierarchizowanie celów oraz zadań, d) uwarunkowania działań – sugestie wyboru rozwiązań.

Już w 1983 r. województwa ościenne i dalej położone znacząco utraciły znaczenie w kształtowaniu napływu migracyjnego do rozpatrywanego województwa. Odtąd w przemianach ludnościowych decydowały jedynie czynniki wewnątrzregionalne. W 1991 r. województwo osiągnęło maksimum swego powojennego znaczenia ludnościowego, zaś od 1993 r. miasta przyjmują trwale ujemne wielkości salda migracji, zaś obszary wiejskie – wielkości dodatnie. Skończył się wielowiekowy, sięgający drugiej połowy XVIII w., okres istotnego znaczenia napływu migracyjnego w kreowaniu tutejszego rynku pracy, a zarazem stanu zaludnienia miast. Punkt ciężkości wzrostu zaludnienia przesuwa się do gmin otaczających konurbację rybnicką, aglomeracje Bielska-Białej i Częstochowy, co należy rozpatrywać w kategoriach narastającej suburbanizacji. W żadnym z miast konurbacji katowickiej nie notuje się odtąd przewagi napływu nad odpływem. Miasta te stają się zdecydowanie mniej atrakcyjne niż w latach poprzednich, zwłaszcza w dekadzie lat 70.

Wskazane tendencje depopulacji prowadzą do kwestii określonych działań naprawczych. Niewątpliwie są nimi cztery sfery: rynek pracy, mieszkalnictwo, edukacja i ochrona zdrowia wraz z opieką społeczną. W pierwszym przypadku konieczna jest większa aktywizacja państwa jako kreatora polityki zatrudnienia, tworzenia miejsc pra-

cy; w drugim przypadku problemem w kolejnych latach będą nie tylko starzejące się zasoby mieszkaniowe, ale także osiedla blokowe. W sytuacji depopulacji i starzenia demograficznego coraz liczniej pojawiają się pustostany, wzrośnie także skala zaległości opłat czynszowych lokatorów. Obok potrzeby rewitalizacji przestrzeni centralnej miast, coraz większego znaczenia będzie nabierać potrzeba rewitalizacji osiedli blokowych. W województwie śląskim dotyczy to szczególnie Dąbrowy Górniczej, Jastrzębia Zdroju, Tychów i Sosnowca. Trzecia sfera to edukacja. Pogłębiające się różnice między malejącą populacją dzieci i młodzieży a potencjałem edukacyjnym (baza szkolna, kadra pedagogiczna) powoduje konieczność kreowania nowych form działalności edukacyjnej, w tym także edukacji osób dorosłych oraz w wieku 60+. W przypadku ochrony zdrowia i opieki społecznej konieczne jest szerokie wsparcie geriatry, rehabilitacji, usprawnienie organizacyjne i profilaktyka zdrowotna.

Słowa kluczowe: województwo śląskie, transformacja demograficzno-społeczna, depopulacja, rynek pracy.

Wprowadzenie

Odnutowywane współcześnie przemiany ludnościowe stanowią istotny problem nie tylko z poznawczego punktu widzenia. Biorąc pod uwagę zmodyfikowany model przestrzeni społecznej B. Jałowickiego i M.S. Szczepańskiego [2002], należy podkreślić, iż etap diagnozy stanowi w nim jedynie punkt wyjścia do praktycznych działań łagodzących bądź przeciwdziałających negatywnym zjawiskom. Za Autorami należy przyjąć cztery następujące po sobie etapy postępowania:

- a) uświadomienie istoty problemu,
- b) sformułowanie celów działań,
- c) wartościowanie i hierarchizowanie celów oraz zadań,
- d) uwarunkowania działań – sugestie wyboru rozwiązań.

Nie ulega wątpliwości, iż dokonujące się w ostatnich latach, nie tylko w Polsce, procesy przeobrażeń demograficzno-społecznych stanowią efekt nałożenia się na siebie czterech zasadniczych oddziaływań, tj. cykli koniunkturalnych, globalizacji, II przejścia demograficznego oraz suburbanizacji [Runge, 2008; Krzysztofik, Runge, Kantor-Pietraga, 2011, 2012]. Z uwagi na istotne zróżnicowanie przemian społeczno-gospodarczych na poziomie krajów, regionów, jak i na poziomie lokalnym, rola wymienionych wyżej oddziaływań jest zmienna w czasie i w przestrzeni. Na poziomie krajowym najważniejszymi są historyczne uwarunkowania rozwojowe oraz priorytety polityki społeczno-gospodarczej; na poziomie regionalnym – historyczne uwarunkowania przemian regionu, polityka regionalna (sensu stricto i sensu largo) czy też stopień kohezji (spójności) społeczno-gospodarczej i możliwości jej zmian.

Owa zmienność roli poszczególnych determinant rozwojowych, jak i identyfikacja barier oraz ograniczeń w kreowaniu przyszłych pożądaných stanów gospodarki oraz cech ludnościowych są szczególnie ważne z punktu widzenia kreowania priorytetów polityki społeczno-gospodarczej. Celem niniejszego opracowania jest więc po pierwsze – zwrócenie uwagi na metodologiczne przesłanki diagnozowania i kreowania celów polityki ludnościowej w kontekście procesu depopulacji, a po drugie – przybliżenie roli problemów demograficznych na wybranym przykładzie.

1. Świadomość istoty problemu

Świadomość zmian w kształtowaniu się procesów i struktur demograficzno-społecznych jest mocno zróżnicowana, zależna od czynników osobowych i środowiskowych. Do podstawowych kryteriów identyfikujących stan świadomości zalicza się kryteria: przedmiotowe, przestrzenne i czasowe. W pierwszym przypadku wyróżnia się świadomość faktów, uwarunkowań, zależności czy też konsekwencji. Stopień ich identyfikowania w ludzkiej świadomości jest różny, najczęściej dotyczy faktów, relatywnie rzadziej pozostałych sytuacji. Wynika to z wzorca percepcji, pozwalającego łatwiej pamiętać o czymś niż budować modele zależności przyczynowo-skutkowych [Lisowski, 1990]. Drugim i trzecim kryterium identyfikacyjnym są odpowiednio przestrzeń i czas. Obserwacja przestrzeni społecznej w tym samym czasie nie oznacza tego samego rodzaju stanu świadomości. O ile uzmysłowienie zachodzących zmian w bezpośrednim otoczeniu obserwatora raczej nie powinna budzić większych problemów, o tyle uwzględnienie szerszego kontekstu historyczno-przestrzennego jest już trudniejsze. Problem konstrukcji przyczynowo-skutkowego modelu rzeczywistości wymaga często uwzględnienia roli czynnika losowego czy też kwestii nieostrości zbioru [Ostasiewicz, 1986]. Medialne informacje o procesie depopulacji są więc sytuowane na tej samej płaszczyźnie ważności, co nagłe wypadki komunikacyjne, katastrofy, pożary bądź inne bieżące wydarzenia polityczno-gospodarcze oraz społeczne [Lisowski, 2003; Tuan, 1987]. Widzenie rzeczywistości w kategoriach stopklatki (czasu terażniejszego) utrudnia analizę problemu na osi czasu, z uwypukleniem genezy i skutków zmian. Terytorialne poszerzenie analizy nie zawsze z kolei skutkuje dostrzeganiem zależności między procesami globalnymi a ich odzwierciedleniem w skali regionalnej i lokalnej. Paradoksalnie statystyka w tym względzie dysponuje wieloma narzędziami pozwalającymi uwzględniać owe kwestie (m.in. regresja krokowa, autokorelacja czasowa i przestrzenna), które jak dotąd są stosunkowo słabo wykorzystywane w analizie uwarunkowań prognoz ludnościowych.

Te oczywiste z punktu widzenia teorii percepcji stwierdzenia są niezmiernie istotne w rozpatrywaniu zjawisk przestrzeni społecznej [Lisowski, 2003]. Wystarczy porównać badanie zjawisk gospodarczych z analizą zjawisk społecznych. Próby wyjaśnienia zmian gospodarczych odnotowywanych w skali globalnej, regionalnej czy lokalnej mają długą historię, sięgającą zwłaszcza początków ekonomii. Okresy załamań bądź osłabienia rozwoju stanowiły inspirację do konceptualizacji, chociażby teorii cykli gospodarczych czy kwestii restrukturyzacji. Skala zmian ustrojowo-gospodarczych w Polsce i w innych krajach Europy Środkowo-Wschodniej wzbudziła zainteresowanie nie tylko wieloaspektowym wymiarem owych przeobrażeń, ale także dała szansę uogólnień, syntetyzowania czy modelowania zmian transformacyjnych [Węclawowicz, 2007]. Towarzyszące im zmiany ludnościowe w wielu przypadkach traktowano jako pochodne (koszty) transformacji ustrojowo-gospodarczej. W rzeczywistości zmiany ludnościowe są po pierwsze – wynikiem z długookresowych trendów odnotowywanych w różnych wymiarach przestrzennych; oraz po drugie – zmiany są pochodną średnio- i krótkookresowych oddziaływań gospodarczo-przestrzennych.

Odzwierciedleniem pierwszego przypadku jest transformacja demograficzna i jej kolejne fazy, zaś w drugim przypadku mamy do czynienia z procesem urbanizacji [Runge, 2008]. Historyczny model transformacji demograficznej odzwierciedla proces przechodzenia tradycyjnie feudalnych społeczeństw w społeczeństwa nowoczesne (industrialne) jako pochodna rewolucji przemysłowej – od fazy wczesnokapitalistycznej w Anglii (I przejście demograficzne) aż po fazę II przejścia demograficznego w XX w. Towarzysząca im – głównie jako efekt światowych konfliktów zbrojnych – zmienność wyżów i niżów demograficznych koresponduje z procesem urbanizacji. Efektem dynamicznego rozwoju miast stała się wysoka koncentracja zaludnienia i działalności ekonomicznych, co z kolei doprowadziło do pojawienia się wysokich kosztów inwestycji w dzielnicach centralnych, jak i obniżenia jakości życia w obszarach śródmiejskich. Rezultatem jest nie tylko stopniowe przechodzenie z fazy suburbanizacji do suburbanizacji i dezurbanizacji, ale także zmiana struktury funkcjonalnej centrum z mieszkaniowej na handlowo-usługową. Ten klasyczny model zmian, tj.: cykliczne przechodzenie z fazy niżu do wyżu i konsekwentnie znów do niżu itp.; wzrost zaludnienia jako pochodna przyrostu naturalnego i dodatniego salda migracji, czy też rozwój miast głównie kosztem depopulacji obszarów wiejskich zaczął się załamywać w krajach zachodnich już na przełomie lat 70. i 80. XX w., a w krajach Europy Środkowo-Wschodniej wraz z transformacją ustrojowo-gospodarczą. Najbardziej spektakularnym w skali lokalnej przejawem owego załamania było zainicjowanie procesu kurczenia się miast [Krzysztofik, Runge, Kantor-Pietraga, 2011, 2012].

2. Sformułowanie celów działań

Odnutowywane, jak i prognozowane tendencje przemian ludnościowych wymagają zredefiniowania celów działań w szeroko rozumianej polityce ludnościowej. Za politykę ludnościową odpowiadają instytucje i organy do tego powołane, tj. centralna administracja państwowa i instytucje wspomagające.

Jak zauważa J.J. Parysek [1996], do najczęstszych artykułowanych potrzeb społecznych w rozwoju lokalnym zalicza się: podniesienie poziomu życia, rozwiązywanie problemów mieszkaniowych, umożliwianie przekwalifikowywania i doskonalenia zawodowego czy też rozwiązywanie problemów bezrobocia. Wśród czynników determinujących realizację owych potrzeb spotyka się z kolei najczęściej: wielkość i zróżnicowanie potencjału demograficznego, stopień aktywności zawodowej ludności i poziom jej wykształcenia oraz sprawność struktur samorządu terytorialnego. Wskazywany zakres kwestii ludnościowych był formułowany jeszcze w warunkach panującego paradygmatu rozwoju społeczno-gospodarczego. Najbardziej dobitnie widać to w przypadku dokumentów, takich jak regionalne i lokalne strategie rozwoju. Co prawda dostrzegają one proces regresu demograficznego, jednak w wielu przypadkach brakuje nie tylko przełożenia tych tendencji na sferę gospodarczą, ale także szerzej nie są uwzględniane konsekwencje regresu ludnościowego w przyszłych przemianach danego obszaru. Kurczowe trzymanie się paradygmatu rozwoju w warunkach wyraźnych różnic w zachowaniach gospodarki i społeczeństwa dobitnie wskazuje na konieczność używania paradygmatu zmian. Można mieć bowiem do czynienia z rozbieżnością tendencji zmian między sferą gospodarczą i społeczną w różnych układach terytorialnych.

Zanim jednak zostaną sprecyzowane cele perspektywicznych działań, niezmiernie ważne jest ustosunkowanie się do trzech kwestii: po pierwsze – powinna być dokonana ocena dotychczasowej realizacji polityki ludnościowej; po drugie – należy ocenić podatność krajowej, regionalnej i lokalnej rzeczywistości społecznej na zmiany; oraz po trzecie – zadbać by sformułowane cele miały charakter realny, a nie deklaracyjny.

3. Wartościowanie i hierarchizowanie celów oraz zadań

Wartością nazywamy coś godnego pożądania, ważnego w życiu człowieka, zaś wartościowanie jest procesem, formułowaniem subiektywnego osądu człowieka o czymś, co jest przedmiotem pożądania, co zaspokaja jego potrzeby [Tkocz, 2008]. Zróżnicowanie i wielkość potrzeb człowieka powodują, iż w pro-

cesie formułowania celów konieczne jest stosowanie określonej hierarchii, tj. podporządkowanie celom nadrzędnym celów szczegółowych, jak i wskazanie następstwa w czasie w trakcie ich realizacji. To stricte akademickie spojrzenie na problem tylko z pozoru ma charakter oczywisty. Zdecydowana większość propozycji łagodzenia bądź przeciwdziałania (sic !) procesowi depopulacji koncentruje się tylko na jednym elemencie, tj. konieczności zwiększenia liczby urodzeń. Wynikały i wynikają stąd m.in. propozycje becikowego, wydłużenia urlopów po urodzeniu dziecka, promowania urlopów ojcowskich czy też wprowadzenia Karty Dużych Rodzin. Te poniekąd słuszne propozycje to tylko rozwiązania towarzyszące, a nie podstawowe działania zaradcze.

Należy pamiętać, iż tworzenie miejsc pracy w tradycyjnych regionach ekonomicznych XIX-wiecznej Europy odbywało się w warunkach silnej europejskiej konkurencji, jak i konkurencji rynku pracy Ameryki Północnej. Wynikała stąd polityka ówczesnych właścicieli i zarządzających, by oferować przywileje osłabiające chęć emigracji (mieszkanie i uprawnienia socjalne). Już dawno więc priorytetem w działaniach stała się gospodarka, po drugie mieszkalnictwo, zaś po trzecie infrastruktura społeczna.

4. Uwarunkowania działań

Podstawowymi składnikami metodologicznymi każdej dyscypliny nauki są: koncepcje teoretyczne, narzędzia badań, jak i określony zakres źródeł materiałowych. Warunkiem powodzenia każdego przedsięwzięcia badawczego oraz działań aplikacyjnych jest dysponowanie odpowiednim zasobem danych. Nawet najbardziej obiecujące koncepcje mogą być nieweryfikowalne w sytuacji braku lub nieodpowiedniego zasobu danych źródłowych. Nawet pobieżna analiza wpływu transformacji ustrojowo-gospodarczej i akcesu Polski do UE na zakres dostępności źródeł materiałowych w geografii społeczno-ekonomicznej wskazuje na znaczące zmiany w tym względzie w stosunku do 1989 r. Z jednej strony w ostatnich kilkunastu latach mamy do czynienia z nowymi propozycjami narzędzi badań (w tym statystycznych), zaś z drugiej strony z ograniczaniem rejestracji danych przez instytucje i podmioty gospodarcze. Newralgicznym elementem każdego badania jest baza materiałowa, która determinuje wybór stosowanych narzędzi oraz wpływa na zakres założeń (cele, hipotezy). Co prawda punktem wyjścia powinien być przedmiot i cele (diagnostyczny, metodyczny, aplikacyjny), jednak w wielu przypadkach konieczne jest wcześniejsze rozeznanie w zakresie dostępnego materiału. Jak stwierdzają m.in. J. Kordos [1988, 2001] i U. Flick [2011] istotą każdego problemu badawczego jest przede wszystkim jakość dostępnego materiału, tj. jego odpowiedniość, aktualność i dokładność.

Wskazane tutaj jedynie skrótowo kwestie prowadzą do kilku spostrzeżeń uogólniających:

- w aspekcie ogólnometodologicznym: zwrot w kierunku postmodernizmu zawoocował nie tylko określoną reorientacją badawczą [Chojnicki, 1988], ale także łągodzeniem standardów w procesie gromadzenia i opracowywania danych. Proces ten w różnym stopniu dotyka poszczególne dyscypliny nauki;
- w aspekcie informatycznym: paradoksalnie zmniejszaniu się dominacji wzorca scjentyistycznego towarzyszy wielokierunkowy rozwój baz danych. Rozwój ten miał i ma charakter inflacyjny. Ogólny przyrost zasobów informacji nie oznacza utrzymania kryteriów ich jakości (tzw. prawo Burtona w informatyce);
- w aspekcie fizyczno-matematycznym: coraz liczniejsze przypadki niedostatecznej jakości danych powodują, iż coraz większego znaczenia nabiera nieostrość widzenia i analizowania rzeczywistości oraz wzrost entropii. Istotą problemu nie jest dążenie do uzyskania jednoznacznych, obiektywnych odpowiedzi, ale do odpowiedzi zadawalających, czy też możliwych do akceptacji z zakresu pewnego przedziału rozwiązań dopuszczalnych.

5. Regionalne i lokalne konsekwencje współczesnych przemian ludnościowych – przykład województwa śląskiego

Analiza współczesnych tendencji przemian ludnościowych w Polsce wskazuje, iż szczególnie trudna sytuacja dotyczy województw: opolskiego, łódzkiego i śląskiego. Ze względu na dotychczasową, jak i prognozowaną skalę bezwzględnego ubytku zdecydowanie na czele plasuje się województwo śląskie. O ile w latach 1988-2011 zaludnienie na obecnym jego obszarze zmalało o 318,0 tys. osób, o tyle w perspektywie 2035 r. spadek ten będzie wynosić dalsze 545 tys. osób, tj. łącznie w wieloleciu 1988-2035 – 863 tys. osób.

Już w 1983 r. województwa ościenne i dalej położone znacząco utraciły znaczenie w kształtowaniu napływu migracyjnego do rozpatrywanego województwa. Odtąd w przemianach ludnościowych decydowały jedynie czynniki wewnątrzregionalne. W 1991 r. województwo osiągnęło maksimum swego wojennego znaczenia ludnościowego, zaś od 1993 r. miasta przyjmują trwale ujemne wielkości salda migracji, zaś obszary wiejskie – wielkości dodatnie. Skończył się wielowiekowy, sięgający drugiej połowy XVIII w., okres istotnego znaczenia napływu migracyjnego w kreowaniu tutejszego rynku pracy, a zarazem stanu zaludnienia miast. Punkt ciężkości wzrostu zaludnienia przesuwa się do gmin otaczających konurbację rybnicką, aglomerację Bielska-Białej i Czę-

stochowy, co należy rozpatrywać w kategoriach narastającej suburbanizacji. W żadnym z miast konurbacji katowickiej nie notujemy odtąd przewagi napływu nad odpływem. Miasta te stają się zdecydowanie mniej atrakcyjne niż w latach poprzednich, zwłaszcza w dekadzie lat 70.

Wskazane tendencje depopulacji prowadzą do kwestii określonych działań naprawczych [Sitek i in., 2013]. Niewątpliwie są nimi cztery sfery: rynek pracy, mieszkalnictwo, edukacja i ochrona zdrowia wraz z opieką społeczną. W pierwszym przypadku konieczna jest większa aktywizacja państwa jako kreatora polityki zatrudnienia, tworzenia miejsc pracy; w drugim przypadku problemem w kolejnych latach będą nie tylko starzejące się zasoby mieszkaniowe, ale osiedla blokowe. W sytuacji depopulacji i starzenia demograficznego coraz liczniej pojawią się pustostany, jak i wzrośnie skala zaległości opłat czynszowych lokatorów. Obok potrzeby rewitalizacji przestrzeni centralnej miast, coraz większego znaczenia będzie nabierać potrzeba rewitalizacji osiedli blokowych. W województwie śląskim dotyczy to szczególnie Dąbrowy Górniczej, Jastrzębia Zdroju, Tychów i Sosnowca. Trzecia sfera to edukacja. Pogłębiające się różnice między malejącą populacją dzieci i młodzieży a potencjałem edukacyjnym (baza szkolna, kadra pedagogiczna) powoduje konieczność kreowania nowych form działalności edukacyjnej, w tym także edukacji osób dorosłych oraz w wieku 60+. W przypadku ochrony zdrowia i opieki społecznej konieczne jest szerokie wsparcie geriatry, rehabilitacji, usprawnienie organizacyjne i profilaktyka zdrowotna.

Podsumowanie

Nalożenie się na siebie konsekwencji: falowania wyżów i niżów demograficznych, przedłużenia w czasie fazy niżowej z końca lat 80. na kolejne lata (okres transformacji), jak i oddziaływania wspomnianej już transformacji na sferę przestrzenną, demograficzną, społeczną, gospodarczą i infrastrukturalną, uwypukliło liczne problemy rozwojowe miast, dając w efekcie ich kurczenie się. Do najważniejszych z nich należałoby zaliczyć:

- a) bliską perspektywę (lata po 2015 r.) wchodzenia w wiek emerytalny roczników powojennego wyżu demograficznego, co przyczyni się do pogłębienia i tak już niekorzystnego obrazu struktury wieku mieszkańców województwa;
- b) w związku z tym dalsze deformowanie struktury płci, wzrost feminizacji, zwłaszcza w starszych grupach wieku ludności;
- c) ograniczenie zastępowalności pokoleń na regionalnym rynku pracy. Jest to konsekwencja zarówno przemian w strukturze wieku, jak i efekt emigracji

zagranicznych. W części także określonych preferencji w kształtowaniu się migracji wewnątrzregionalnych;

- d) utrzymywanie się niekorzystnych zmian w strukturze bezrobotnych (absolwenci szkół wyższych).

Wskazane tendencje wymagają wielopłaszczyznowych działań zarówno w sferze społeczno-gospodarczej, jak i przestrzennej. Diagnoza, a właściwie stale monitorowanie przemian ludnościowych, jest tylko punktem wyjścia do identyfikacji celów działań, ich wartościowania, hierarchizowania, jak też uwzględniania uwarunkowań realizacyjnych polityki ludnościowej. Punktem wyjścia powinna być także większa aktywność organów administracji państwowej w kreowaniu polityki zatrudnienia. Rynek pracy stanowi podstawę dalszych działań w sferze mieszkaniowej i w infrastrukturze społecznej.

Systemowe diagnozowanie oraz łagodzenie tendencji depopulacyjnych stanowi jeden z głównych kierunków powodzenia polityki ludnościowej w okresie regresu demograficznego. Ważnym narzędziem zarówno diagnozy, jak i ułatwiającym sformułowanie działań może być więc propozycja terytorialnego systemu społecznego Z. Chojnickiego [1988].

Literatura

- Chojnicki Z. (1988), *Koncepcja terytorialnego systemu społecznego*, „Przegląd Geograficzny”, z. 4, s. 491-509.
- Flick U. (2011), *Jakość w badaniach jakościowych*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa.
- Jałowiecki B., Szczepański M.S. (2002), *Miasto i przestrzeń w perspektywie socjologicznej*, Scholar, Warszawa.
- Kordos J. (1988), *Jakość danych statystycznych*, PWE, Warszawa.
- Krzysztofik R., Runge J., Kantor-Pietraga I. (2011), *Paths of Shrinkage in the Katowice Conurbation. Case Studies of Bytom and Sosnowiec Cities*, Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, Sosnowiec.
- Krzysztofik R., Runge J., Kantor-Pietraga I. (2012), *An Introduction to Governance of Two Polish Cities: Bytom and Sosnowiec*, Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, Sosnowiec.
- Lisowski A. (1990), *Wstęp do geografii społecznej*, Wydawnictwa Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa.
- Lisowski A. (2003), *Koncepcje przestrzeni w geografii człowieka*, Wydawnictwa Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa.
- Ostasiewicz W. (1996), *Zastosowanie zbiorów rozmytych w ekonomii*, PWN, Warszawa.

- Parysek J.J., red. (1996), *Rozwój lokalny i lokalna gospodarka przestrzenna*, Wydawnictwo Bogucki, Poznań.
- Runge J. (2008), *Population Transformations in Traditional Economic Regions of Central Europe. Structural Approach*, „Bulletin of Geography, Socio-Economic Series”, No. 10, UMK Toruń, s. 63-74.
- Runge J. (2009), *Katowice Region in the Light of the Selected Conceptions of Socio-Economic Transformations*, „Bulletin of Geography, Socio-Economic Series”, No. 11, UMK Toruń, s. 31-48.
- Runge J., Krzysztofik R., Spórna T. (2011), *Cechy specyficzne umiastowienia województwa śląskiego na przełomie XX i XXI wieku* [w:] K. Marciniak, K. Sikora, D. Sokółowski, red., *Koncepcje i problemy badawcze geografii*, Wyższa Szkoła Gospodarki, Bydgoszcz, s. 251-264.
- Runge J., Żurek I., red. (2010), *Procesy i struktury demograficzno-społeczne na obszarze województwa śląskiego w latach 1988-2008*, Wojewódzki Urząd Statystyczny, Katowice.
- Sitek S., Runge J., Kłosowski F., Runge A., Petryszyn J., Pytel S., Spórna T., Kurpanik M., Zuzńska-Żyśko E. (2013), *Społeczno-gospodarcze i przestrzenne kierunki zmian regionalnego oraz lokalnych rynków pracy województwa śląskiego*, Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, Katowice.
- Tkocz J. (2008), *Podstawy geografii społeczno-ekonomicznej*, Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, Katowice.
- Tuan Y.-F. (1987), *Przestrzeń i miejsce*, PIW, Warszawa.
- Węclawowicz G. (2007), *Geografia społeczna miast*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa.

**REGIONAL AND LOCAL CONSEQUENCES OF CONTEMPORARY
DEMOGRAPHIC TRANSFORMATIONS OF POLAND
– ELEMENTS OF INVESTIGATION METHODOLOGY.
EXAMPLE OF KATOWICE PROVINCE**

Summary: Recently recorded population transformations represent an essential element not only from the scientific point of view. Taking into account a modified model of social space by Jałowiecki and Szczepański [2002], it should be underlined that a diagnosis stage represents only a starting point for practical actions which may mitigate or prevent negative processes. According to these Authors, four proceeding stages should be assumed, which are as follow: a) realization of the gist of the problem, b) formulation of the aims of actions, c) valuation and hierarchy order of aims and tasks, d) conditioning of tasks – suggestions of solution choices.

As early as in 1983, the adjacent provinces and further located provinces considerably lost their importance in migration influx to Silesian Province. Since then, only intra-regional factors have influenced population transformations in this province. In 1991 the province reached a maximum of its post-war population importance, and since 1993 the towns have shown negative values of migration balance whereas rural areas have

shown positive migration balance. A long lasting period (since the second part of the 18th century) of the essential importance of migration influx in job market creation and urban population in this area terminated. The centroid of population increase moves to the municipalities adjacent to Rybnik conurbation, Bielsko-Biała and Częstochowa agglomerations, which should be considered as signs of increasing suburbanisation. None of the towns of Katowice conurbation have shown the predominance of migration influx over migration outflow since then. These towns are getting less attractive than before, especially as they were in the 1970s.

The indicated trends of depopulation lead to the issue of definite remedial actions. Undoubtedly they include four spheres: job market, housing, education, and healthcare together with social security. In the first case, the state should be more active as a creator of employment policy and job creation. In the second case, there will be a significant problem not only with ageing housing stock but also ageing estates of blocks of flats. In the situation of depopulation and demographic ageing there will be more and more empty flats and houses, and the backlogs of rent payments will significantly increase. Side by side with the necessity of revitalisation of central space of towns, it will be also necessary to revitalise estates of blocks of houses. In Silesian Province this concerns especially Dąbrowa Górnicza, Jastrzębie Zdrój, Tychy and Sosnowiec. The third sphere is education. The increasing differences between a decreasing number of children and educational potential (school facilities and staff) makes it necessary to create new forms of education activity, including education of adults and people in the age 60+. In the case of healthcare and social security, an excessive support for geriatrics and rehabilitation is necessary as well as organisational improvements and health prevention.

Keywords: Katowice Province, socio-demographical transformation, depopulation, job market.